

HAMDIJA DIZDAR
JU MUZEJ SARAJEVA

AFFAN RAMIĆ IZ UMJETNIČKE ZBIRKE MUZEJA SARAJEVA¹

APSTRAKT: Akademik Affan Ramić je jedan od najzastupljenijih slikara u Umjetničkoj zbirci Muzeja Sarajeva. Njegova djela iz ove zbirke nisu do 2021. godine izlagana samostalno već u sklopu zajedničkih prezentacija likovnih, kulturno-umjetničkih i antropoloških postavki. Velikom retrospektivnom izložbom „Affan Ramić iz Umjetničke zbirke Muzeja Sarajeva“ predstavili smo dvadeset i jednu sliku, koje pokazuju sve stvaralačke faze jednog od najrenomiranijih umjetnika Bosne i Hercegovine u drugoj polovici XX stoljeća.

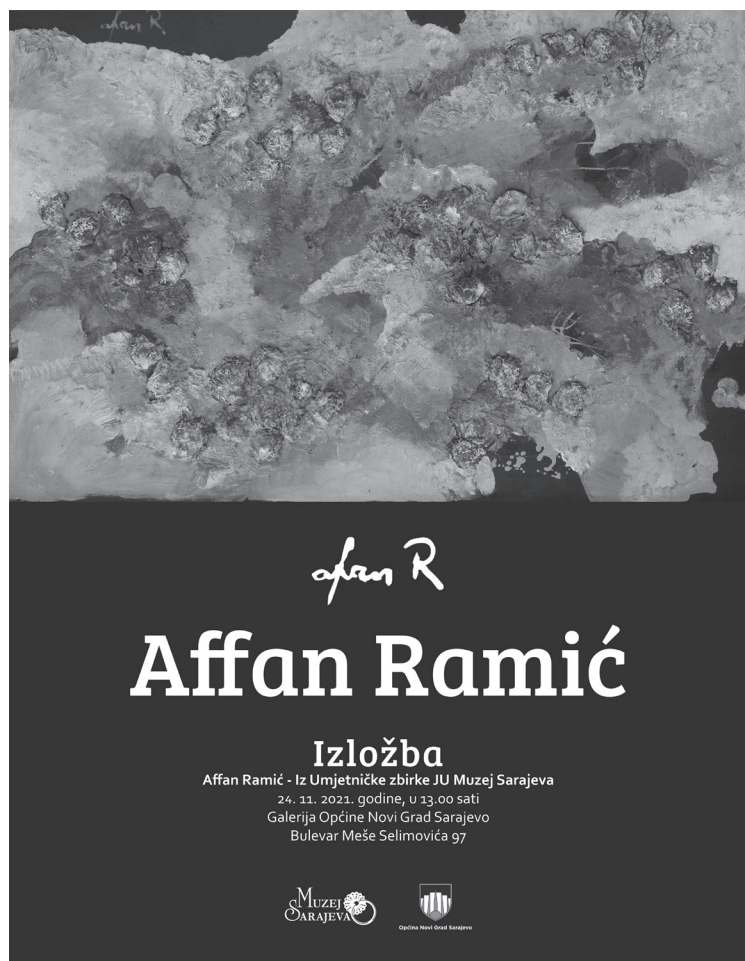
KLJUČNE RIJEČI: Affan Ramić, slikar, Hercegovina, opus, izložba

ABSTRACT: Academician Affan Ramić is one of the most represented painters in the Museum of Sarajevo Art Collection. Until year of 2021 his works from the collection have not been displayed as an individual exhibition but within joint presentations of art, cultural and anthropological exhibitions. A comprehensive, retrospective exhibition “Affan Ramić in the Museum of Sarajevo Art Collection “, displays twenty-one paintings, which show all the creative phases of one of the most renowned Bosnia and Herzegovina artists in the second half of the 20th century.

KEYWORDS: Affan Ramić, painter, Herzegovina, oeuvre, exhibition

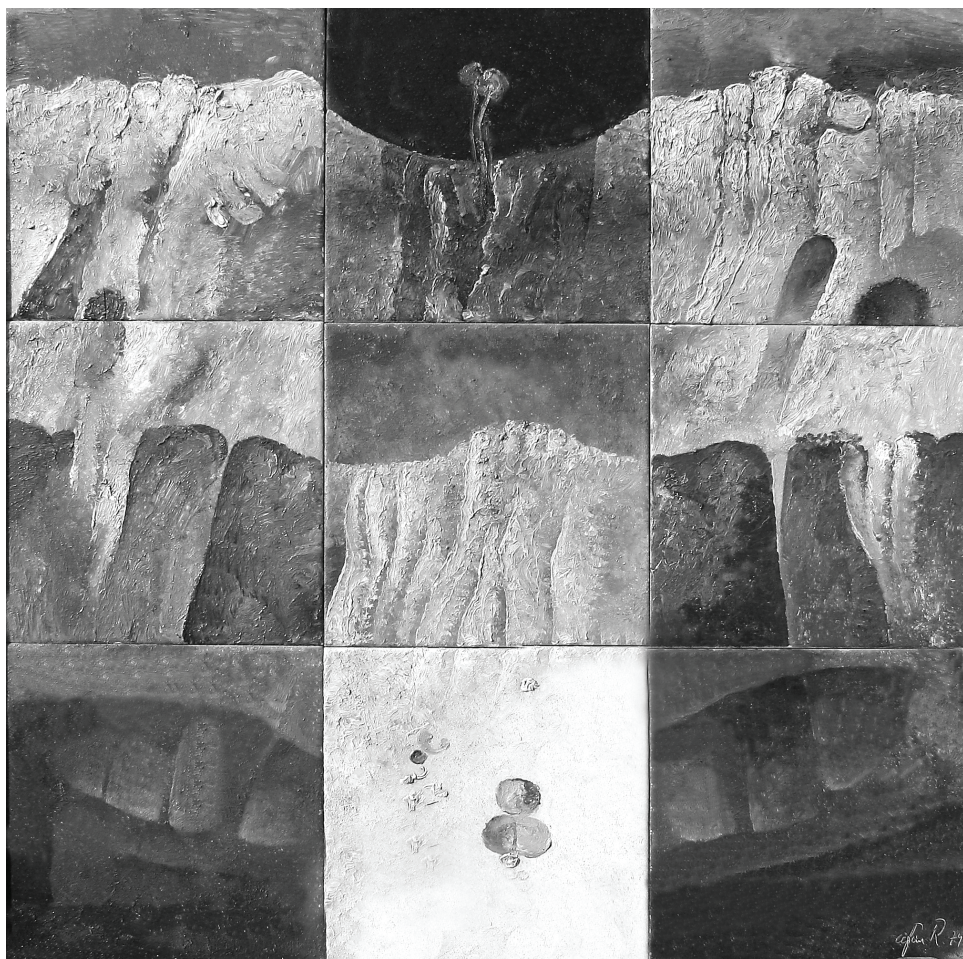
Sudbina umjetnika, ne samo slikara, je da ih njihovo dijelo nadživi. Mlađim generacijama, vjerovatno, ime Affana Ramića (Derventa, 1932. – Sarajevo, 2015.) ne znači baš mnogo. Oni stariji i poštovaoci njegovog opusa na spomen njegovog imena govorit će sa poštovanjem i dignitetom, a savremenici mogu u sjećanje prizvati njegov nasmejani lik i uporni, uprkos životnoj drami, optimizam i ljudskost koji ga je krasila. Izložbom njegovih radova pod nazivom „Affan Ramić iz Umjetničke zbirke Muzeja Sarajeva“, koji su tokom godina postojanja prikupljeni i uvršteni u fond JU Muzeja Sarajeva dobili smo priliku da se još jednom sjetimo Affana Ramića i njegovog bogatog opusa.

1 Naslov članka je istovjetan sa nazivom izložbe koja je organizirana 24.11.2021. u Galeriji Općine Novi Grad Sarajevo.

Javna ustanova Muzej Sarajeva čuva neke od najznačajnijih umjetničkih djela bosanskohercegovačkih autora. Još od 1949. godine, kada je Muzej osnovan, počelo je stvaranje Umjetničke zbirke Muzeja, koja danas broji više od hiljadu izuzetnih umjetničkih djela. U toj se zbirci nalazi dvadeset i jedno ostvarenje Affana Ramića prikupljeno u preko 70 godina od osnivanja Muzeja do danas. Prvi radovi datiraju još od 1949. godine. Tada je Affan, još kao student, radio u tehnici grafike motive stare sarajevske čaršije.² Najviše prikupljenih djela je iz perioda 1965-1982., kada je Muzej bio u prilici da otkupljuje preko fondova koji su u SFRJ postojali za te namjene. Rađena su u kombiniranoj tehnici, ulju na platnu i dasci, tušu, linorezu i keramici što svakako govori o autorovoj

2 Ramić je završio Školu za primijenjenu umjetnost u Sarajevu i Akademiju likovnih umjetnosti u Beogradu 1957. godine u klasi profesora Marka Čelebonovića. Slikarstvo je specijalizirao u Parizu 1963. i Pragu 1967. godine. Intenzivno se bavio kolažom, a u jednoj fazi koristio se filigranskim crtežom, inspirisan ornametikom starog bosanskog nakita. V. u: Affan Ramić – slikar koji stvara i u 82. godini života; <https://www.akta.ba/licnosti/kultura-i-sport/40844/affan-ramic-slikar-koji-stvara-i-u-82-godini-zivota> (11.1.2022.)

Prelaz na Veležu Affan Ramić

svestranosti i kreativnosti. Preko ovih djela pratimo i stvaralačke faze i opuse koji su se mjenjali i razvijali prateći autora i njegovo umjetničko sazrijevanje i život koji je bio veoma osebujan i dramatičan. Posljednje djelo koje je Muzej 2011. godine otkupio nosi naziv „Kule na proplanku“, gdje je Ramićevo slikarstvo u toj fazi više okrenuto koloritu i bojama prema svjetlosti juga i kameno-sivoj Hercegovini koju je toliko volio i slikao.

Bosna i Hercegovina imala je sreće sa slikarima u XX vijeku – Gabrijel Jurkić, Mica Todorović, Lazar Drljača, Ibrahim Ljubović, Safet Zec i još mnogi drugi, a među njima i Affan Ramić. Od njegove prve samostalne izložbe koja se desila u Mostaru 1956. godine pa do njegove posljednje kojoj je maestro prisutvovao a povodu njegovog 80-tog rođendana koja je priređena u galeriji Roman Petrović,³ desilo se nebrojeno mnogo izložbi u gotovo svim velikim gradovima i galerijama Europe.

³ Izložba je organizirana 5. juna 2012. godine. V. u: Izložba Affana Ramića u galeriji Roman Petrović; <https://radiosarajevo.ba/metromahala/kultura/izlozba-affana-ramica-u-galeriji-roman-petrovic/82861> (1.10.2022.).

Kuća i granje

Likovni kritičari su sa poštovanjem pisali o njegovim djelima od Azre Begić, Tvrtka Kulenovića, Planinke Mikulić, Envera Dizdara preko Nikole Kovača pa do kritičara novijeg vremena. Smail Tihić na početku Affanove karijere je zapisao: „Može se s punom sigurnošću izreći misao da je i onih tridesetak platana (ulje, tempera-ulje, tuš-tempera, ulje na koži) koliki je izbor sačinio Affan Ramić za svoj prvi samostalni nastup, dovoljan kvantum da se utvrdi da je izlagač već dosta sigurno zakoračio sopstvenim putem na krivudavu stazu likovnog stvaralaštva.“⁴ Nikola Kovač je davne 1973. godine zabilježio da je „Affanovo slikarstvo kao jedno arhetipsko viđenje, nukleus iz kojeg zrači cjelokupno slikarevo djelo. To je ona zagonetna bjelina praopčetka. To je istovremeno i trenutak u kome se i slikar ponovo pita: da li ta pogubna bjelina zrači zastrašujućim bljeskom ništavila ili se u njoj nazire trijumf forme“.⁵ Affanov prijatelj Zulfikar Zuko Džumhur je povodom otvaranja izložbe pod nazivom „Intutivina potreba za dramatičnim“ u svom govoru prije izložbe vjerovatno najpreciznije definirao njegovo slikarstvo samo u jednog rečenici rekavši „da Affan snagom svog izuzetnog talenta može čitav dunjaluk sasuti u jedan fildžan.“

Affan o sebi nije volio da govori. Samozatajnost je bila dio njega. U razgovoru sa Davorom Diklićem⁶, Affan na jedno od pitanja odgovara: „Ja sam slikar koliko znam

4 Smail Tihić, „Slikarski debi Afana Ramića“, Oslobođenje, 28.maj 1960.

5 M. Husedžinović, K.Hadžić i dr., *Monografija Affan Ramić*, Sarajevo: Nulon marketing, 1998.

6 Davor Diklić, *Teatar u ratnom Sarajevu 1992-1995*, Sarajevo-Zemun 2004.

Kule na proplanku

za sebe. Previše dugo. Čak sam nedavno, koliko dugo se bavim slikarstvom, stao, zamislio se i rekao: od prije rođenja. Tako mi izgleda. Ja imam osjećaj – naravno, to je zabluda – čim sam ugledao svijet da sam na njega gledao očima slikara, posebno što sam odrastao u Hercegovini, i onoga čega se sjećam je kamenjar, svjetlost i ta predivna Neretva, koja je moja najdrža ljubavnica.“

Affan Ramić kaže da su mu Mediteran i Hercegovina u krvi i da su svi njegovi radovi inspirirani Hercegovinom i njenim kamenom.

„Rastao sam u Mostaru. Za taj grad me vežu najljepše uspomene. Moje srce tako hoće i to je moja potreba, te dok živim i radim, uvijek ću u mojim djelima pričati o Hercegovini, njenom kršu i Neretvi“.⁷ Umjesto uvoda u katalogu izložbe „Prema jugu“ Affan je na određen način definirao svoj odnos prema Hercegovini i jugu: „Kad god putujem prema jugu, a on za mene počinje u tunelu na Ivan-planini, uvijek u tmini tog tunela pomišljam na hadski košmar, mrak i besmisao dolje u dubini planete i radujem se izlasku na svjetlost, jer znam da će me tamo prema moru dočekati herojski pejzaž. Znam da je odgovornost velika – pejzaž monumentaln, a ja mali. U meni je prisutan i osjećaj nemogućnosti, osjećaj da tu vlastitu južnu svjetlost nisam dokučio na svojim slikama.“

Jedan od najznačajnijih historičara umjetnosti i likovnih kritičara prof. dr. Sadudin Musabegović je o slikarevoj preokupaciji hercegovačkom ambijentalnošću i

7 Mirsada Lingo, „Intervju sa Affanom Ramićem“, Nezavisne novine, 16. septembar 2009.

asocijativnošću tom geografijom predjela i rezonancije prostora napisao: “U slikarstvu Affana Ramića taj se povratak sličnosti očitovao na veoma osebujuć način (...). Naime, susret svjetlosti i hercegovačkog kamenjara oslobađa jedan veoma specifičan hromatski sustav u kojem između supstance kamena i svjetlosti dolazi do svojevrsne razmjene energije: kamen se desupstancijalizira i dio njegove supstancije se upisuje u samu svjetlost koja time gubi svoju prozirnost i čistotu. Hromatska skala koju ova razmjena energija oslobađa je potmula, sivkastoplavičasta, što intonira i ponašanje ostalih hromatskih valera. No, mimetizam ovakve hromatske strukture nije mimetizam predmeta, pejzaža ili figure, nego samih sredstava slikarstva, prije svega, boje skinute sa kože hercegovačkog kamenjara, okupanog u mediteranskoj svjetlosti.”⁸

Društvo je jednako znalo da prepozna Affanovu umjetnost. Dobitnik je niza nagrada i priznanja: Šestoapriliska nagrada Grada Sarajeva⁹, priznanje povodom 30-godina ULUBiH-a za razvoj likovnih umjetnosti. Bio je predsjednik ULUBiH-a i Udruženja likovnih umjetnosti Jugoslavije, a 2005. godine postao je i redovni član Akademije nauka i umjetnosti BiH.¹⁰

Affan Ramić je ne samo jedna od vodećih, već jedna od tragalacki najnemirnijih i najaktivnijih ličnosti decenije. Njegovi oblici rađaju se iz prvobitnog haosa materije, izlaze iz tame nebitka u svjetlo postojanja, čuvajući najčešće asocijativnu vezu sa radošću i realnošću kakva je dostupna našim čulima, samo je jedna od pozitivnih ocjena kritičara.¹¹

U Affanovom slikarstvu postoji paradoks. Na njegovim slikama dominantni su motivi Mostara, Neretve i Hercegovine ali te motive slika sa distance iz Sarajeva i Bosne. Iz Bosne se obraća Hercegovini i njezinim motivima. Živjeti pored Miljacke a slikati Neretvu nešto je više od umjetnosti. Živjeti u sarajevskim maglama a slikati svjetlost Hercegovine i Mostara dovodi nas u dilemu da li je Affan, uopće, svojim duhom, ikada, živio i slikao u Sarajevu u Bosni? Affanovo slikarstvo danas dostupno nam je samo jednim dijelom. Veliki dio njegovog opusa nestao je u početkom '92. godine u njegovim ateljeima koji su bili na Grbavici i Počitelju. Oba ateljea su uništena i opljačkana. Čini se da je Affan tu nesreću prihvatio i istočnjačkom mudrošću komentirao „da mogu ukrasti slike koje je naslikao ali ne mogu one koje će tek naslikati“.

U jednom od rijetkih intervjua Affan se sjetio kako je kao student pročitao priču o starom kineskom slikaru koju je rado prepričavao. Priča, kaže, Affan ide otprilike ovako: Taj stari kineski slikar je napravio jedno veliko platno, pejzaž sa šumama, stazama i proplancima. Kad je završio sliku, zanimalo ga je šta je s druge strane, i on je ušao u šumu, išao je dublje i dublje, i nikada se nije vratio: izgubio se u vlastitoj umjetnosti. Ova priča kao da sa ove distance korespondira sa Affanom i njegovim životom – on se jednostavno izgubio u svjetlosti Hercegovine i zelenim nijanasama Neretve.

8 Sadudin Musabegović, „Otisak hercegovačkog kamenjara“, *Most*, Mostar, 28-29. god. 25, 1999, 117-118.

9 Šestoapriliske nagrade grada Sarajeva za 2012.; <https://sarajevo.co.ba/sestoapriliske-nagrade-grada-sarajeva-za-2012-godinu/> (11.12.2022.)

10 Promocija monografije “Članovi ANUBiH likovni umjetnici i arhitekti”; <https://www.radiovitez.ba/promocija-monografije-clanovi-anubih-likovni-umjetnici-i-arhitekti/> (22.11.2022.)

11 Affan Ramić – slikar koji stvara i u 82. godini života; <https://www.akta.ba/licnosti/kultura-i-sport/40844/affan-ramic-slikar-koji-stvara-i-u-82-godini-zivota> (11.1.2022.)

ZAKLJUČAK

U Umjetničkoj zbirci Muzeja Sarajeva reprezentativno mjesto zauzima opus eminentnog bosanskohercegovačkog slikara, akademika Affana Ramića. Studije iz historije umjetnosti na Ramićevo cjelovito djelo gledaju kao na arhipelag hercegovačkog kolorita, mijena i kontrasta koje zrcale iz likovne konzistencije ovog osebujnog umjetnika, a ogledaju se i na svim djelima u različitim tehnikama kojima raspolaže Muzej Sarajeva. U stvaralaštvu koje je trajalo više od šest decenija, Muzej je bio ne samo njegov savremenik nego i tragalac za Ramićevim radovima još od njegovih prvih izlaganja u galerijskim prostorima Sarajeva i Bosne i Hercegovine. Sama činjenica da je otkupljeno dvadeset i jedno njegovo likovno djelo i da svako pokriva različita razdoblja umjetnikove magične poetike, govori u prilog pozitivne kritičke valorizacije Ramićevog cjelovitog opusa, kao i kustoske procjene darovitosti Ramića u njegovoj prvoj mladenačkoj fazi stvaalaštva.

Izložba „Affan Ramić iz Umjetničke zbirke Muzeja Sarajeva“ otvorena je 24. novembra 2021. godine u Galeriji Općine Novi Grad i izazvala je iznimnu pažnju umjetničkog Sarajeva.

SUMMARY

The oeuvre of prominent Bosnia-Herzegovina artist, academician Affan Ramić, makes the representative share of the Museum of Sarajevo Art Collection. Studies in the field of history of art observe Ramić's overall work as an archipelago of Herzegovinian colours, changes and contrasts that reflect the artistic consistency of this peculiar artist in all his works created by different techniques that the Museum of Sarajevo has in the collection. In the artist's creative power span of over six decades, the Museum has been not only Ramić's contemporary but also the prospector searching for his works ever since his first exhibitions got displayed in gallery spaces of Sarajevo and Bosnia and Herzegovina. The very fact that twenty-one of his works of art were purchased and that each of those, respectively, covers different periods of the artist's magical poetics, speaks in favor of positive critical valorization of Ramić's entire oeuvre, as well as the curator's assessment of Ramić's giftedness in his first youthful stage of creativity.

Exhibition "Affan Ramić in the Museum of Sarajevo Art Collection", opened on November 24, 2021 at Novi Grad Municipality Gallery attracted exceptional attention of artistic Sarajevo.

LITERATURA

1. Affan Ramić – slikar koji stvara i u 82. godini života; <https://www.akta.ba/licnosti/kultura-i-sport/40844/affan-ramic-slikar-koji-stvara-i-u-82-godini-zivota> (11.1.2022.)
2. Diklić, D., *Teatar u ratnom Sarajevu 1992-1995*, Sarajevo-Zemun 2004.
3. Husedžinović, M., Hadžić, K. i dr., *Monografija Affan Ramić*, Sarajevo: Nulon marketing, 1998.
4. Izložba Affana Ramića u galeriji Roman Petrović; <https://radiosarajevo.ba/metromahala/kultura/izlozba-affana-ramica-u-galeriji-roman-petrovic/82861> (1.10.2022.).
5. Lingo, M., “Intervju sa Affanom Ramićem”, *Nezavisne novine*, 16.septembar 2009.
6. Musabegović, S., „Otisak hercegovačkog kamenjara“, *Most*, Mostar, 28-29, god. 25, 1999, 117-118.
7. Promocija monografije “Članovi ANUBiH likovni umjetnici i arhitekti”; <https://www.radiovitez.ba/promocija-monografije-clanovi-anubih-likovni-umjetnici-i-arhitekti/> (22.11.2022.)
8. Šestoaprilske nagrade grada Sarajeva za 2012.; <https://sarajevo.co.ba/sestoaprilske-nagrade-grada-sarajeva-za-2012-godinu/> (11.12.2022.)
9. Tihić, S., „Slikarski debi Afana Ramića“, *Oslobođenje*, 28. maj 1960.

